

AZ ÜGYVÉDI HIVATÁSREND

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás időpontjáig kialakult Magyarországon a jogállami követelményeknek megfelelő ügyvédi hivatásrend. A magyar ügyvédfelfogás mintájaként a kontinentális német ügyvédkép szolgált, szoros igazságszolgáltatási kötődéssel és közjogi beágyazottsággal. Az Európai Unióhoz történt csatlakozással az ügyvédségre vonatkozó jogalkotás kikerült a magyar jogalkotó kizárólagos hatásköréből. A 2008-tól kezdődő gazdasági válság a magyar ügyvédséget is hátrányosan érintette, a válság negatív hatásait tetézték az információtechnikai forradalom kihívásai, illetve a fokozódó globalizáció hátrányos következményei. Az új kihívásokra az ügyvédség új szerepfelfogással, az ügyfelek igényeihez való állandó alkalmazkodással, és rendszeres és intézményes szakmai továbbképzéssel válaszolhat sikeresen. Az ügyvédekre vonatkozó jogalkotás egyik jövőbeli feladata az ügyvédség alkotmányos helyzetének megfelelő minőségű törvényi szabályozás létrehozása, melyet az ügyvédi intézménynek a jogállamban betöltött funkciójával összefüggő állami intézményvédelmi kötelezettség, valamint a jogbiztonság követelménye egyaránt alátámasztanak. De lege ferenda szükségesnek látszik az ügyvédi intézmény és az ügyvéd fogalmi meghatározása, illetve az ügyvédi jogok és kötelezettségek összefüggő rendszerben történő kodifikálása. Az ügyvédi intézmény fenntartását érintő intézményvédelmi kötelezettségből fakadóan szükséges továbbá az ennek fedezetét jelentő ügyvédi munkadíjak minimális mértékére vonatkozóan a jogi szabályozás lehetőségének megvizsgálása, illetve az ügyvédi függetlenséget súlyosan sértő tisztá sikerdíjas megállapodások érvénytelenségét kimondó szabályozás. A megújuló ügyvédi szerepfelfogás törvényi támogatásaként szükséges az ügyvédek folyamatos szakmai továbbképzésének intézményes keretet és státuszalakító hatást adni, továbbá érdemes átgondolni az ügyvédi önkormányzatok ezzel kapcsolatos szabályozási teendőit is.

Magyarországon száznegyven éve, 1875-ben alakult meg az Ügyvédi Kamara, a jelenlegi értelemben tehát nagyjából ennyi ideje beszélhetünk hazánkban az ügyvédi hivatásrend létezéséről. Az ügyvédi hivatásrend mai formájában a polgári fejlődés során alakult ki, és ennek során nyerte el társadalmi presztízsét. Az ügyvédi hivatásrend magas presztízzsel jár a mai társadalomban, s ezt elsősorban a hatalomhoz közeli pozícióból szokás eredeztetni, amelynek lényege szerint az ügyvéd egyfajta közvetítő szerepet tölt be az egyszerű ember és a hatalom képviselői között. A magas

presztízs nem is feltétlenül az egyéni teljesítményekkel, hanem a foglalkozási szereppel összefüggő közfelfoggással áll közvetlen összefüggésben.¹

Noha szociológiai szempontból a magas társadalmi presztízs az ügyvédi hivatásrend lényeges tulajdonsága, a jogi típusú vizsgálódás számára az ezzel közvetlen összefüggő *közbizalomnak* van elsősorban jelentősége. Az ügyvédi hivatásrend *társadalmi hitelének* és egyben *funkcionális hatékonyságának* ugyanis ez a közvetlen mércéje, s ha az ügyvédi intézménnyel szemben a társadalmi közbizalom fennáll, azzal az ügyvédi hivatásrend működésének alapfeltételei már biztosítottak. Emiatt az ügyvédi hivatással szembeni közbizalom olyan alkotmányos érték, amelyet a mindenkori jogalkotás védeni köteles. A közbizalom a bizalom társadalmi vetülete, mely megköveteli azt, hogy az ügyvédi hivatás olyan társadalmilag elismert szakmai és emberi hitelt birtokoljon, amely mind a közösség, mind pedig az egyén számára objektíve lehetségessé teszi, hogy a kollektív vagy egyéni jogérvényesítéshez ügyvédet vegyenek igénybe.

Az objektív közbizalom és a szubjektív bizalom tehát az ügyvédi hivatásrend működésének szükségképpeni előfeltétele, ezért a jogállam feladata, hogy a közbizalom és a bizalom fenntartását biztosító jogot alkotson. Az ügyvédnek amellett, hogy naprakész szaktudással rendelkezik, olyannak is kell lennie, akinél nem merülhet fel az, hogy egyszerre két urat szolgál. A jogot kereső, a jogért küzdelembe szálló egyén számára ebben a keresésben, küzdelemben csak az a hiteles tanácsadó, hiteles képviselő, akinél a gyanúja sem merülhet fel annak, hogy esetleg éppen az ellenfélnek is tanácsadója, segítsége. Az ügyvédnek és az ügyvédi intézménynek tehát *függetlennek* kell lennie, elsősorban az államtól, az ügyvédeknek pedig az államon túl mindenkitől, aki az egyéni jogérvényesítés nézőpontjából az ellenkező oldalon állhat. Az ügyvédnek ezen felül meg kell őriznie a reá bízott információkat, titkot kell tartania.

A közbizalom biztosítása mellett a függetlenség garانتálása és a titokvédelem adják azokat a jogszabályilag védendő alapvető alkotmányos értékeket, amelyek nélkül az ügyvédség jogállami szerepvállalása nem lehetséges, de amelyek egyben alá is támasztják az ügyvédi foglalkozás magas szakmai presztízsét a társadalmi megítélésben. Felmerülhet az a kérdés, hogy az ügyvédi foglalkozást gyakorlók csoportja szociológiai értelemben is olyan egységes társadalmi csoportot alkot-e, amint a jogi szabályozás által egységes foglalkozásként megjelenő ügyvédi hivatást gyakorlók, azaz az ügyvédek.

Az 1867. utáni időktől fokozatosan megvalósuló jogegyenlősítés hatására a parasztság után már a jobbágy utódok közül, de főként a zsidóság emancipációjával a zsidó utódok közül is egyre többen megjelenhettek az ügyvédi pályán. Megindult a magyar ügyvédi kar sajátos belső rétegződése. Az ügyvédi kar azóta sem tekinthető egységesnek, az idők folyamán azonban a rétegeket tagoló törésvonalak koronként mindig másutt jelentek meg, más-más hatásra mélyültek el.²

¹ Davis Kinsley, E. Moore Wilbert, továbbá A. Edward Shils kutatásai alapján ezt az álláspontot képviseli Utasi Ágnes. Vö. UTASI Ágnes: „Középosztályi életvitel és életstílusok, az ügyvédek mintája” in uő. (szerk.): *Az ügyvédek hivatásrendje* (Budapest: Új Mandátum 1999) 16.

² UTASI (1. lj.) 18.

Így a 19–20. század fordulóját követően a hazai szociológiai irodalom az ügyvédek két fő típusát különböztette meg: a „*feudális*” és a „*merkantil*” ügyvédek. A feudális típusú ügyvédekhez a nemesség történelmi osztályához tartozó, magukat azzal azonosító, elsősorban közhivatalokat betöltő ügyvédek tartoztak, míg a merkantil típusú ügyvédekhez elsősorban a gazdasági élettel összefüggő jogi szolgáltatást nyújtó ügyvédek.³

Az ügyvédi hivatásrend fenti belső strukturáltságának egyfajta továbbélése az 1999-ben végzett, az ügyvédek jövedelemforrása szerinti differenciálódásán alapuló szociológiai felmérésben is visszaigazolódott. A *hatalmi képviselők* csoportjába sorolható ügyvédek fő jövedelemforrását az elsősorban állami intézményekkel vagy gazdasági érdekeltségekkel, vagy nem állami nagyvállalatokkal fennálló tartós megbízások alkották, de maguk tulajdonosi szerepet az ügyvédi vállalkozáson kívül más vállalkozásban nem kívántak játszani. Az ún. *merkantil ügyvédek* utódait a felmérés merkantil – vállalkozó ügyvédeknek nevezte, akikre azt tartotta jellemzőnek, hogy „ügyvédi vállalkozásukon kívül más vállalkozásban is tulajdonosok vagy résztulajdonosok”.⁴

A fenti felmérés időpontja óta eltelt több mint tizenöt év alatt az ügyvédi hivatásrend belső rétegződése tovább folytatódott, és minden bizonnyal napjainkban is folytatódik. Az egyik fontos törésvonal az ügyvédi jövedelemforrások alapján történő különbségek szerinti differenciálódás mai helyzetében részben földrajzivá, részben az ügyfélkör által meghatározottá válik: az ügyvédi díjak nagyságrendje ugyanis a piaci viszonyok átrendeződése miatt – részben a 2008-ban elkezdődött gazdasági válság hatására – más és más a különféle földrajzi régiókban. A regionális megosztottság szempontjából a következő egymástól lényegesen eltérő jövedelmezőséget eredményező területek különböztethetők meg: első helyen a főváros, utána néhány gazdaságilag fejlettebb megyeszékhely, ezeket követi a többi megyeszékhely, s a sort a többi város zárja. A gazdasági válság hatására azonban Budapesten is megjelent az ügyvédi elszegényedés jelensége.

A földrajzi különbségek mellett továbbra is érzékelhető az az ügyvédi réteg, amelyik elsősorban az állami vagy nem állami nagyvállalati, vállalkozói megbízásokból szerzi jövedelme meghatározó részét. Az ügyvédi vállalkozás mellett más vállalkozás tulajdonlásának az ügyvédségen belüli rétegződést eredményező vagy meghatározó szerepe mára csökkenni látszik. Az állami szférával kapcsolatos ügyvédi megbízásokkal összefüggésben a Budapesti Ügyvédi Kamara 2014. évi közgyűlése elé kerülő elnöki beszámoló szerint „a közszférában sosem volt teljesen érthető és átlátható, hogy milyen szempontok alapján történik a megbízások elosztása”.⁵

Az ügyvédi kamarai közéletben is használatosak az ügyvédségen belül kialakult újabb kategóriák. Így dr. Bánáti János a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke a *hagyományos* és az ún. üzleti ügyvédet különböztette meg azzal, hogy „a kétfajta tevékenység között nyilvánvalóak a különbségek” és a fenti két kategóriát az ügyvédi tevékenység „különböző modelljeként” értékelte, amelyeknek azonban azonos a gyökere.⁶

³ Vö. UTASI (1. lj.) 18.

⁴ UTASI (1. lj.) 60–61.

⁵ A Budapesti Ügyvédi Kamara 2014. február 14-i közgyűlésére készített elnöki beszámoló, 10.

⁶ KOMLÓS Attila: „Mérleg Beszélgetés dr. Bánáti Jánossal a hazai ügyvédség jelenéről és kilátásairól” *Ügyvédek Lapja* 2011/5. 3.

Az ügyvédi hivatásrendnek kétségkívül komoly kihívásokkal kellett és kell szembenéznie ma is. A Budapesti Ügyvédi Kamara elnökeként dr. Réti László a kamara 2011. február 25-én megtartott közgyűlésén a következőket említette ezek közül: ügyvédi „túlnépesedtség”, az ügyfelek megnövekedett árérzékenysége, azaz az ügyfelek szegénysége és az ügyvédek elszegényedése; a kontárok felvirágzása a cégalapítás és az ingatlanügyletek terén, azaz az ügyvédek piacvesztései; az ügyvédek sújtó adminisztratív és költségterhek megnövekedése; az ügyvédi morál nem megfelelő szintje; továbbá a jog és az intézményrendszerek kiszámíthatatlansága.⁷ Dr. Réti László szerint „az ügyvéd–ügyvéd–olló tovább nyilott”, s a gazdasági válság negatív gazdasági hatásait csak néhány nagy ügyvédi iroda tudta a javára fordítani, a középmezőny „átrendeződött és megerősödött, de növekedhetett a leszakadók száma, aránya. Továbbra is az idősebb ügyvédi korosztályokat és a lakossági ügyfélkörrel rendelkezőket sújtotta inkább a visszaesés, míg az informatikailag gyakorlottabb, idegen nyelveken beszélő kollégák jobban megbirkóznak a nehézségekkel.”⁸

A gazdasági válság általánosságban negatív hatással volt az ügyvédi hivatásrendre. Dr. Bánáti János értékelése szerint „a gazdasági válság közvetlen negatív hatással van az ügyvédi piacra is”. Egyes munkaterületeken, így például az ingatlanügyleteknél, vagy a tranzakciós ügyletek esetében a „visszaesés drasztikus” volt, s noha olyan területek is vannak, ahol a válság az ügyvédi szolgáltatások iránti igényt növelte, ezek a szolgáltatások fizetőképes kereslet hiányában nem végezhetők el.⁹

A magyar ügyvédség a jelenkor kihívásaira alkotmányos keretek között keresi a választ, ezért nem vetődött fel komolyan a 2010-es évek elejéig a folyamatos ügyvédi létszámnövekedés elleni bármely fellépés gondolata, a kamarai érdekvégyesítés céljai inkább az ügyvédi szolgáltatások bővítése irányába mozdultak el, aminek érdekében az utóbbi időben az ügyvédség sikeresen érvényesítette érdekeit a jogalkotás során.

Ahhoz azonban, hogy a jogalkotás által az ügyvédség részére kizárólagos jelleggel vagy az ügyvédi hivatás mellett opcionálisan biztosított egyes tevékenységek gyakorlásában az ügyvédi hivatásrend tartós sikert tudjon felmutatni, illetve hogy a piac egyre differenciáltabb kihívásainak adekvát módon és kellő rugalmassággal meg tudjon felelni, elengedhetetlennek tűnik az ügyvédi hivatásrend szakmai továbbképzésének szervezett keretek között történő megvalósítása, és elengedhetetlen, hogy a szakmai továbbképzés folytatása kihatással legyen az ügyvédi hivatás gyakorolhatóságára.

A rendszeres szakmai továbbképzésnek *de lege ferenda státuszt formáló szerepet* szükséges biztosítani. Ezt támasztja alá a Budapesti Ügyvédi Kamara Elnöke által említett s már hivatkozott két nehézség is: az ügyfelek megnövekedett árérzékenysége, illetve a jogi környezet és intézményrendszer állandó változása.

⁷ „A Budapesti Ügyvédi Kamara közgyűlése” *Ügyvédek Lapja* 2011/3. 13.

⁸ „A Budapesti Ügyvédi Kamara közgyűlése” *Ügyvédek Lapja* 2011/3. 14.

⁹ KOMLÓS (6. lj.) 5.

1. A MODERN JOGÁLLAMHOZ KÖTŐDŐ ÜGYVÉDSÉG KIALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

A rendszerváltás az ügyvédi hivatás számára új időszámítás beköszöntét jelentette. A rendszerváltás óta eltelt huszonöt év az ügyvédi hivatás hazai fejlődése szempontjából alapvetően két korszakra osztható. Az első a rendszerváltástól az Európai Unióhoz történő csatlakozásig tartott, a másik a csatlakozás óta eltelt időszak.

1. Sorra véve a *rendszerváltástól az uniós csatlakozásig tartó első időszakot*, az ügyvédi hivatás fejlődésében a következő vívmányok figyelhetők meg: *1.1. A rendszerváltást követő ügyvédi törvények és az Alkotmánybíróság esetjoga alapján az uniós csatlakozás időpontjáig megteremtődött a demokratikus jogállamra jellemző ügyvédi hivatásrend*. Mik voltak ennek a sarokkövei, másként fogalmazva, mik voltak a *jogalkotás vívmányai*? Ezek a vívmányok a következők: a) az ügyvédi *függetlenség* garantálása, mind szervezeti, intézményi, mind pedig funkcionális értelemben; b) az ügyvédi hivatás a foglalkozás szabad megválasztása alapjogán keresztül diszkriminációmentesen *bárki számára elérhetővé vált*, aki a szakmai feltételeket teljesítette; c) az ügyvédi piacot, jogi szolgáltatások ellenértékért való végzését az állam *az egyes kizárólagos szolgáltatási területek bővítésével folyamatosan* biztosította; d) az ügyvédi *titokvédelem teljességének* garantálása.

Az *Alkotmánybíróság esetjoga* megerősítette a fenti jogalkotói vívmányokat az ügyvédi hivatás alkotmányjogi relevanciája és alkotmányos védelme alapjainak lerakásával: a) az Alkotmánybíróság szerint az ügyvédi hivatásra vonatkozó szabályok (státusz- és magatartási szabályok) *közjogi* jellegűek; b) az ügyvédi hivatásgyakorlás *piaci tevékenységként* történő gyakorlását a közhatalomtól való *függetlenség garanciájaként* értelmezte; c) az ügyvédi hivatás *differencia specifikájaként* annak *alapjogvédelmi funkcióját* jelölte meg, az ügyvédség tehát erős alapjogvédelmi karakterrel ágyazódott be a jogállami alkotmányos rendbe. A jogalkotás és az alkotmánybírósági esetjog fenti vívmányai alapján azt mondhatjuk, hogy lényegében már az 1990-es évek végére eldőlt, hogy Magyarországon a kontinentális ügyvédfelfogás érvényesül, annak német változatához hasonlóan a hazai ügyvédség erős igazságszolgáltatási kötődésű, alkotmányos alapjogvédelmi funkciót ellátó, közjogi jellegű státusz- és magatartási szabályozás alatt álló független intézménnyé vált.

Fontos a jogalkotást érintő tényező, hogy az ügyvédségre vonatkozó jogalkotói szuverenitás ebben az időszakban teljes egészében a hazai jogalkotó kezében volt, s a hazai jogfejlődés nem egészen tizenöt éve alatt a magyar ügyvédség minden szempontból alkalmassá vált arra, hogy a rendszerváltás utáni jogállami alkotmány és jogrendszer követelményeit teljesíteni tudja. Mindeközben a hazai ügyvédség erős nemzetközi ismertségre és megbecsülésre is szert tudott tenni, melyet a Budapestre áramló nemzetközi ügyvédi vállalkozások ez időben növekvő száma is jelzett. Lényegében már az 1990-es évek végére kialakult egy szakmailag jól felkészült, a jogállami feladatok ellátására képes hazai ügyvédi kar, amely összetételében magán hordozta a történelem hatásait is. A korabeli ügyvédek háromnegyede volt középosztálybeli származású, ebből 40,8% ún. első generációs középosztályi származású, s

negyede szocializálódott a középosztályhoz képest alsóbb társadalmi osztályokban.¹⁰ Igen fontos tényező volt továbbá a társas ügyvédi vállalkozások elterjedése, melyek számbeli hátrányuk ellenére az ügyvédi piac relatíve nagy szeletét tudhatták magukénak. Ennek ellenére az átlagosnak továbbra is az egyénileg működő ügyvédek számítottak.

Az ügyvédségen belül belső differenciálódás is megindult ebben az időszakban. Ennek piaci, illetve ebből származó munkaszervezési tényezői is voltak, hiszen a tőkeerősebb ügyfeleket a magasabb létszámú, s emiatt szakmailag, nyelvileg sokrétűbb felkészültséget felmutató, specializálódni képes ügyvédi vállalkozások tudták csak kiszolgálni. A piacnak erre a részére bejutni nem tudó vagy nem szándékozó ügyvédek számára jó lehetőséget biztosított a kis-és középvállalkozások, illetve a nem vállalkozó ügyfelek kiszolgálása, az ügyvédségen belüli vagyoni differenciálódás azonban alig volt elkerülhető. Az ügyvédség legnagyobb kihívása ebben az időszakban a piaci bővülés ütemével nem arányos folyamatos létszámnövekedés volt, s egyes területeken jelentős nehézségekkel járt a fegyelmi állapot romlása, sőt az ügyvédi bűnözés megjelenése is.

2. Az ügyvédi hivatásrend rendszerváltást követő fejlődésének *második szakasza az európai uniós csatlakozás időpontjához* köthető, mivel a csatlakozással az ügyvédi hivatás kikerült a hazai jogalkotás kizárólagos szuverenitása alól. Ennek oka az, hogy a belépéskor hatályos európai uniós jog felfogása szerint az ügyvéd, illetve az ügyvédi kamarák egyaránt a belső piac olyan szereplői, akikre az európai közösségi versenyjog – később az uniós versenyjog – kiterjedt.¹¹ Ettől az időponttól kezdve a hazai ügyvédfelfogást a magyar jogalkotó már nem képes kizárólagosan meghatározni, ennek következtében az első szakasz során kialakult, a kontinentális ügyvédképre épülő, német mintájú magyar ügyvédfelfogás fennmaradása, módosulása vagy megszűnése az uniós jogfejlődés irányának függvényévé is vált. Az uniós jog következménye a hazai ügyvédi titokvédelem szabályain történő lazítás is.¹² Noha az uniós csatlakozással – a jogi szolgáltatásokra vonatkozó irányelvek¹³ alapján – a hazai ügyvédség előtt megnyitott a más tagállamokban való ügyvédi működés lehetősége, ennek komoly gazdasági vagy munkaszervezési hatása a magyar ügyvédekre nem volt, így az uniós csatlakozás a hazai ügyvédségre inkább a belső piac által generált hazai gazdasági fejlődés esetleges előnyei révén lehetett hatással. Ezek az előnyök azonban nem voltak sokáig élvezhetőek, mivel a *2008-as gazdasági válság* hatásai az ügyvédség számára igen komoly nehézségeket okoztak, következményei a mai napig érezhetőek. A gazdasági válság említett hatásai mellett, illetve azzal részben összefüggést is mutatva jelentek meg olyan az ügyvédi piacot érintő más, *konkurens*

¹⁰ UTASI (1. lj.) 29.

¹¹ A Bíróság ítélete, 2002. február 19. *J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh und Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v. Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten* (C-309/99. sz. ügy).

¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2001/97. sz. irányelve a pénzügyi rendszer pénzmossa céljára történő felhasználásának megelőzéséről.

¹³ A Tanács 77/249 EGK irányelve az ügyvédi szolgáltatásnyújtás szabadsága tényleges gyakorlásának elősegítéséről. Az Európai Parlament és a Tanács 98/5/EK irányelve az ügyvédi hivatásnak a képesítés megszerzése országától eltérő tagállamokban történő folyamatos gyakorlásának elősegítéséről.

szolgáltatások (ingatlanforgalmazók, üzleti tanácsadók), akik sokszor a törvények megsértésével vagy legalábbis az előírások kijátszásával vettek el ügyfeleket az ügyvédektől. További igen komoly hatással van az ügyvédi tevékenységre az *információs társadalom rohamos fejlődése*, és e fejlődés hatása a hagyományos ügyvédi szerepfelfogásra.

Mindezek alapján szükséges megvizsgálni, hogy továbbra is tartható-e az a tradicionális ügyvédfelfogás, amely az ügyvédi hivatásnak az igazságszolgáltatáshoz való erős kötődése miatt az ügyvédnek a piaci versenyt is érintő bizonyos privilégiumokat biztosít a más típusú, az államhatalom egyik ágához sem kötődő szolgáltatást nyújtókkal szemben. Ahogyan a német ügyvédképhez tartozó bizonyos ügyvédi privilégiumok is áldozatul estek a szabad piaci szemlélet erősödésének,¹⁴ felmerül a kérdés, hogy a megváltozott körülményekhez történő alkalmazkodáshoz hazánkban is szükség van-e olyan, az ügyvédképünket alapvetően érintő változást eredményező jogalkotói beavatkozásra, amely az Egyesült Államokban meghonosodott ügyvédfelfogást támogatná jobban. Álláspontom szerint – ha kell is jogalkotói beavatkozás –, annak nem kell érintenie a magyar ügyvédségnek az előbbieken említett jogalkotási és alkotmánybíróági vívmányok útján kialakított, alapvetően német –kontinentális orientációjának magját. Az ügyvédi hivatást érintő jogalkotással kapcsolatos álláspontra később részletesen visszatérünk. Most inkább a hazai ügyvédségnek a ma kihívásaira adandó lehetséges választát keressük, alapvetően a jelenlegi közjogi kereteken belül. Úgy véljük, hogy a megváltozott környezethez, a megváltozott gazdasági körülményekhez sokkal jobban alkalmazkodni képes új ügyvédi szerepfelfogás az, amely hatékony megoldást jelenthet az új kihívásokra.

Az ügyvédi szerepfelfogásnak a hagyományos ügyvédképen belül elképzelt megújulása nem egy egyedi aktus, hanem egy folyamat, amint a piaci globalizáció, illetve az információs társadalom fejlődése is az, melyekhez az ügyvédi szolgáltatásoknak és az ügyvédi szolgáltatóknak is alkalmazkodni szükséges. Az új ügyvédi szerepfelfogás központi eleme nem lehet más, mint az állandó szakmai továbbképzés, illetve a piaci igényekhez, az elektronikai kommunikációs technológiák változásához való permanens, rugalmas alkalmazkodás. Az ügyvédi hivatásrendnek ezt az új szerepfelfogását kell támogatnia a jogalkotásnak is, egyben elvégezve a megelőző időszakban nem kodifikált, az ügyvédi hivatásrend alapvető közjogi státuszát meghatározó törvényi szabályok megalkotását is. Az új ügyvédi szerepfelfogás új szereposztást is megkíván. Ebből következően most szakítunk¹⁵ az ügyvédségen belüli differenciálódást alapvetően a jövedelmi oldal felől megközelítő fentebb jelzett csoportosítással, s az ügyvédi hivatásrendet inkább szakmai alapon típusokra osztó felfogás elgondolására teszünk kísérletet.

Az ügyvédi hivatásrenden belül egyre több olyan ügyvédnővel, illetve ügyvéddel találkozhatunk, akik nemcsak jól beszélnek idegen nyelveken, hanem idegen nyelven ügyvédi munkát is végeznek, s ebből következően képesek több állam jogának, illetve az Európai Unió jogának esetlegesen a nemzetközi magánjognak vagy a nemzet-

¹⁴ Sulyok Tamás: *Az ügyvédi hivatás alkotmányjogi helyzete* [PhD-értekezés] (Szeged 2013) 50.

¹⁵ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az említett csoportosítás létjogosultságát vitatnánk, csupán más szempontokra is szeretnénk a figyelmet felhívni.

közi jognak több munkanyelven történő egyidejű alkalmazására, értelmezésére. Ezt a szakmai réteget nevezhetnénk „nemzetközi” ügyvédeknek. További réteget képezhetnének az ügyvédi hivatásrenden belül azok az ügyvédnök és ügyvédek, akik valamilyen posztgraduális képzést sikeresen elvégezve szakjogászai képzettséget szereztek, és ezáltal nemcsak a munkájuk orientáltsága révén, hanem továbbképzés útján is szakosodtak valamely jogi szakterületre. Ide sorolhatjuk a tudományos fokozatot szerzett, és tudományos munkát is végző ügyvédeket is. Őket nevezhetnénk „szakügyvédeknek”. Az ezekbe a csoportokba nem tartozó ügyvédnököt és ügyvédeket „általános” ügyvédeknek neveznénk, de e csoporton belül is tovább differenciálhatunk az elektronikus eljárásokban (például cégeljárás, fizetési meghagyás) részt vevő, illetve azokban részt nem vevő ügyvédekre, vagy valamely jogterületre (például civilisztika, illetve büntetőjog vagy közigazgatási jog) – szakjogászai végzettség vagy tudományos fokozat nélkül – „szakosodott” ügyvédekre, illetve ún. „polihisztor” ügyvédekre.

A fenti szakmai és nem piaci alapú differenciálás alapja a globalizáció és az információs társadalom kihívásaira adható egyetlen rugalmas válaszlépés: az ügyvédség állandó szakmai fejlődésének biztosítása. A történelmi helyzetből következően a rendszerváltást követően az ügyvédi hivatásrend számára az jelentett kihívást, hogy megismerje a piac által meghatározott működést és megtanuljon együtt élni az ebből szükségszerűen következő versenyhelyezettel. Az uniós csatlakozás kihívása az ügyvédi hivatás belső piaci üzleti szolgáltatássá alakítása volt.¹⁶ A jelenkor kihívásának egyre inkább az ügyvédi hivatásrend szakmai képzettségének, speciális jogi ismereteinek bővítése, illetve ennek révén a minél magasabb színvonalú jogi szolgáltatásnyújtás tűnik. A jog tartalmi változékonysága, illetve az intézményi változások, az ügyfelek növekvő szakmai és erkölcsi elvárásai az ügyvédi hivatásrend számára olyan külső adottságként jelentkeznek, melyeknek megváltoztatására az ügyvédségnek nincs lehetősége. Egyetlen esélyként a megfelelő, gyors és rugalmas alkalmazkodás kínálkozik.

A 2008-as gazdasági válság az ügyvédi piacra is negatív hatással volt, egyes területeken (például ingatlanberuházások, tranzakciós ügyek) a „visszaesés drasztikus”, míg más területeken a kereslet fizetőképességének megingása jelentett az ügyvédség számára komoly piacvesztést, melyet az ügyvédség a keresleti oldal bővítésével kísérelt meg orvosolni.¹⁷ A gazdasági válság hatására egy elszegényedési folyamat indult meg az ügyvédségen belül, az ügyvédjelölti állások száma csökkent, és megnőtt a szünetelő ügyvédek létszáma.¹⁸ Az anyagi nehézségek mellett felmerült az ügyvédi kar morális romlásának veszélye, melyet az egyik ügyvédi kamara közgyűlésén a „tagságot sújtó gazdasági, egzisztenciális nehézségek egyik negatív velejárójának” tartottak.¹⁹ A gazdasági válságot követően a hazai ügyvédségnek meg kell találnia az ügyvédi intézmény fenntartásához szükséges anyagi eszközöket, ebben

¹⁶ KOMLÓS (6. lj.) 3.

¹⁷ KOMLÓS (6. lj.) 6.

¹⁸ „Középpontban a szakmai képzés és továbbképzés. A Debreceni Ügyvédi Kamra közgyűlése” *Ügyvédek Lapja* 2011/3. 19–21.

¹⁹ „Az anyagi nehézségeknél veszélyesebb a morális romlás. A Somogy Megyei Ügyvédi Kamara közgyűlése” *Ügyvédek Lapja* 2011/3. 22–23.

az állam nem segíthet, hiszen az sértené az ügyvédi függetlenség alkotmányos értékét. Jogalkotás útján azonban lehetőség van olyan törvényi környezet létrehozására, amely az ügyvédi intézmény fenntartásához a jelenleginél kedvezőbb feltételrendszert teremthet, amint erre később rámutatunk. A gazdasági válság elmúlásával megszűnni látszik az ügyvédségnek korábban állandó félelmet jelentő taglétszám-növekedés is, hiszen 2012 óta az aktív ügyvédek létszáma lényegében stagnál:

1. táblázat. Az ügyvédség országos létszámadatai az elmúlt években

	Összes ügyvéd	Ebből szünetelő	Aktív ügyvédek
2012	12 447	1 823	10 608
2013	12 481	1 859	10 591
2014	12 524	1 906	10 606

2. táblázat. Ebből a Budapesti Ügyvédi Kamara aktív tagjai az összes aktív ügyvéd létszámának arányában

2012	52,1%
2013	52,1%
2014	52,8%

Az alábbi adatokból kitűnik az ügyvédi piacon szolgáltatást végző vállalkozások nagyságrendi szóródása is, a fővárosban működő ügyvédek sokkal nagyobb arányban vesznek részt többszemélyes ügyvédi irodákban, mint a vidéki ügyvédek, annak ellenére, hogy a fővárosban is elenyésző a többszemélyes ügyvédi irodák aránya (10% körüli).

3. táblázat. Ügyvédi irodák száma országosan

	Ügyvédi irodák száma	Többszemélyes	Egyszemélyes	Ebből a budapestiek aránya	
				t.sz.	e.sz.
2012	5 164	887	4 277	68,3%	67,3%
2013	5 041	880	4 161	72,5%	67,7%
2014	4 939	920	4 019	69,5%	70,3%

Az ügyvédi irodák jogi személyiséggel rendelkező ügyvédi vállalkozások, függetlenül tagjaik létszámától, s emiatt a tag ügyvéd(ek) magánvagyonától elkülönült vagyonnal rendelkeznek, noha ennek az alapításkor sincs törvényi minimuma. Az ügyvédi iroda a hatályos szabályok által kínált legfejlettebb ügyvédi vállalkozási forma, a társas ügyvédi iroda feltétlen előnye a szakmai specializáció mellett a rendszeres, személyes bizalmon alapuló szakmai konzultáció lehetősége. Emiatt is érdekes jelenség, hogy a tízezret meghaladó országos ügyvédi létszámnak 10%-át sem éri el a többszemélyes ügyvédi irodák száma, s az is, hogy ezeknek átlagosan 70%-a a fővárosban működik. Ugyancsak érdekes adatokat tartalmaz a budapesti ügyvédi irodák ügyvédi taglétszámadatait tartalmazó táblázat.

4. táblázat. Társas ügyvédi irodák tagok száma szerinti bontásban

1–5 fős irodák	553
6–10 fős irodák	22
11–15 fős irodák	4
15 fő felett	3

Forrás: A Budapesti Ügyvédi Kamara 2014. február 14. napján tartott közgyűlésére készített főtitkári beszámoló, 16.

A nem egyszemélyes ügyvédi irodák átlagosan 70%-a Budapesten működik, és ezek 95%-a öt fős vagy az alatti létszámú ügyvédi társulás, és csupán mintegy 5% a hat fős vagy annál nagyobb létszámú ügyvédi társulás. A hazai ügyvédség tehát továbbra is jellemzően egyéni ügyvédként, legfeljebb egyszemélyes ügyvédi iroda tagjaként fejti ki tevékenységét. Ez a helyzet az ügyvédségre váró fokozott szakmai és nyelvi kihívásokra adandó adekvát válaszok szempontjából hátrányosabb, mint az ügyvédi társulások növekedése az egyéni keretek között működő ügyvédekkel szemben. A gazdasági válságból való kilábalás egyik jeleként is felfogható az alkalmazott ügyvédek létszámának növekedése:

5. táblázat. Az alkalmazott ügyvédek létszáma 2012–2014

	<i>Alkalmazott ügyvédek</i>	<i>Ebből Budapest</i>
2012	468	310 (66,2%)
2013	445	287 (64,5%)
2014	533	363 (68,1%)

A növekedés trendszerűségére utalhat az is, hogy a budapesti 363 fő alkalmazott ügyvéd közül 2014-ben 139 főt újonnan vettek fel az őket alkalmazó ügyvédek.²⁰ Folyamatosan csökken a Magyarországon nyilvántartásba vett európai közösségi jogászok létszáma, 2013-ban még 134 főt tartottak nyilván, 2014-ben létszámuk már csak 68 fő volt.²¹ Mindez arra utalhat, hogy a magyar jogi szolgáltatások piacának az Európai Unió más államaiban bejegyzett ügyvédek számára nyújtott vonzereje a válság elmúlásának ellenére csökkent, azaz a hazai jogi szolgáltatási piac minden bizonnyal veszített nemzetközi presztízséből. Szemben az alkalmazott ügyvédi létszám emelkedésével, folyamatosan csökken az ügyvédjelöltek létszáma:

6. táblázat. Az ügyvédjelöltek létszáma 2012–2014

	<i>Ügyvédjelöltek száma</i>	<i>Ebből Budapest</i>
2012	2 392	1 554 (65,0%)
2013	2 168	1 414 (65,2%)
2014	2 136	1 436 (67,2%)

²⁰ A Budapesti Ügyvédi Kamara közgyűlésére (2015. 03. 06) készített elnöki beszámoló, 51.

²¹ A Budapesti Ügyvédi Kamara közgyűlésére (2015. 03. 06) készített elnöki beszámoló, 51.

Ennek oka lehet az is, hogy az alkalmazott ügyvédek magasabb fokú képzettségét az alkalmazó ügyvéd jobban tudja hasznosítani, mint a még kevésbé képzett ügyvédjelöltét, akit az ügyvédnek még képeznie is kell, de a jelenségnek egyéb, például gazdasági okai sem vehetők el. A Magyar Ügyvédi Kamarától kértem statisztikai adatokat arra vonatkozóan, hogy az egyes kamarák tagjai közül az elmúlt években hányan szereztek szakjogászai képesítést, tudományos fokozatot, hány ügyvéd végez idegen nyelven (is) ügyvédi munkát, hányan tartanak fenn ügyvédi honlapot, továbbá hányan vesznek részt az elektronikus aláírásokat igénylő eljárásokban. A fentiekből sajnos csak a Budapesti Ügyvédi Kamara tagjainak elektronikus aláírására vonatkozó, itt ismertetett adatok voltak megszerezhetőek, a többi adatot a kamarák nem tudták közölni, melynek vélhető oka az, hogy nem vezetnek ilyen nyilvántartást.

7. táblázat. E-aláírási tanúsítvánnyal rendelkező ügyvédek 2013–2014

2013	az aktív ügyvédek 73%-a
2014	az aktív ügyvédek 96%-a

A korábbi évekből nincs adat.

Forrás: Budapesti Ügyvédi Kamara

Álláspontom szerint az előzőek szerinti adatok ismerete különösen fontos ahhoz, hogy az ügyvédség szakmai fejlődését objektíven lehessen megítélni, illetve ahhoz, hogy az információs társadalom adta lehetőségekkel az ügyvédség mennyiben él, illetve annak kihívásaira milyen választ ad. Ezért javaslom az ügyvédi kamaráknak a fenti adatok jövőbeni gyűjtésének megfontolását. A Fejér Megyei Ügyvédi Kamara elnöke adatkérésemre kiküldött egy kérdőívet a kamarában bejegyzett ügyvédeknek a fenti kérdésekkel, melyet a 253 fős aktív létszámú kamarából 103 ügyvéd kitöltve vissza is küldött. Noha ez a felmérés országos szempontból reprezentatívnak aligha mondható, az abban foglalt adatok – egyéb híján – mégis informatívak lehetnek.

8. táblázat. Szakjogászai képesítést vagy tudományos fokozatot szerzett Fejér megyei ügyvédek száma

2011	5
2012	9
2013	13
2014	16
2015	24

9. táblázat. Idegen nyelvű jogi szolgáltatást végző Fejér megyei ügyvédek száma

2011	4
2012	7
2013	13
2014	17
2015	19

Az ügyvédek idegen nyelvi ismereteire vonatkozóan 1999-ben készült szociológiai felmérés szerint az akkor megkérdezett ügyvédek 73,8%-a volt jártas valamely idegen nyelvben, a megkérdezettek 34,2%-a a német nyelvet, 32%-a az angol nyelvet jelölte meg elsősorban használt nyelvként. A huszonéves ügyvédek 50%-a nyilatkozott úgy, hogy angolul beszél, s a korfán felfelé haladva csökkent az angol nyelv ismerete. Az ötvenes éveiben járó ügyvédek 39,8%-a beszélt németül, míg a negyvenesek 31%-a. A szakmai idegennyelv-tudást azonban a fenti adatok nem különítették el, e téren azt állapította meg a felmérés, hogy a megkérdezett ügyvédek 17,1%-a nyilatkozott úgy, hogy „többé-kevésbé olvas külföldi szakirodalmat”.²²

10. táblázat. Honlapot fenntartó ügyvédek (ügyvédi irodák) száma Fejér megyében

2011	3
2012	4
2013	7
2014	8
2015	9

Csak remélni tudjuk, hogy a Fejér megyei ügyvédek által képviselt trendek valóságok, s ha igen, országosan is hasonló növekedés következett be ezeken a területeken az elmúlt időben.

2. AZ ÜGYVÉDSÉGRE VONATKOZÓ JOGI SZABÁLYOZÁS JELENE ÉS LEHETSÉGES JÖVŐJE

Az ügyvédségre vonatkozó tételes jogi szabályozás viszonylag egyszerűen körülhatárolható az 1998. évi XI. tv. az ügyvédekről (továbbiakban: Ügytv.) szabályaiban. Az Ügytv. az ügyvédi tevékenységet a következők szerint határozza meg:

1. § Az ügyvéd a hivatásának gyakorlásával – törvényes eszközökkel és módon – elősegíti megbízója jogainak érvényesítését és kötelezettségeinek teljesítését. Közreműködik abban, hogy az ellenérdekű felek a jogvitáikat megegyezéssel intézzék el. 5. § (1) Az ügyvéd képviseli az ügyfelét, büntetőügyben védelmet lát el, jogi tanácsot ad, szerződést, beadványt, más iratot készít, az előzőekben felsoroltakkal összefüggésben pénz és értéktárgy letéti kezelését végzi.

Az 5. §. (1) bekezdésében írt tevékenységeket ellenérték fejében és rendszeresen kizárólag ügyvédek végezhetik, és az e bekezdésben írt tevékenységeken túlmenően az ügyvédek számára a törvény biztosít további kiegészítő tevékenységek végzéséhez való jogosultságot is. A 3. § (1) bekezdése szerint az ügyvéd e tevékenységében szabad és független, illetve az ügyvéd nem vállalhat olyan kötelezettséget, amely a hiva-

²² Vö. FÖBER Rita: „Ügyvédek a konvertálható szaktudás nyomában” in UTASI (1. lj.) 184–197.

tásbeli függetlenségét veszélyezteti. E szakasz (2) bekezdése szerint az ügyvédnek hivatását a legjobb tudása szerint, lelkiismeretesen, a jogszabályok megtartásával kell gyakorolnia, tevékenységében köteles mindenkor az ügyvédi hivatáshoz méltó magatartást tanúsítani. A (3) bekezdés szerint az ügyvéd nem működhet közre, ha az a hivatásával nem egyeztethető össze, így különösen, ha a közreműködését olyan jogügyletnek kéri, amely jogszabályba ütközik, vagy jogszabály megkerülésére irányul. A 4. § pedig előírja, hogy ügyvédet mindenki szabadon választhat. A 6-7. § az ügyvédi hivatással szembeni összeférhetetlenséget szabályozza, a 8. § pedig az ügyvéd titoktartási kötelezettségét. A továbbiakban a törvény szabályozza az ügyvédi státuszszabályokat, az ügyvédi díjazás, az ügyvédi felelősség, az ügyvédi megbízás és letétkezelés főbb szabályait, továbbá az ügyvédi önkormányzatok, az ügyvédi kamarák szervezetére és működésére vonatkozó szabályokat.

Az Ügytv. első látásra vegyesen tartalmaz közzogi és magánjogi jellegű szabályokat, így különösen az ügyvédi hivatásba történő belépésre és az onnan való kilépésre, a fegyelmi felelősségre, az ügyvédi kamarák közigazgatási hatósági jogkörére vonatkozó szabályok közzogi jellege, míg az ügyvédi megbízásra vagy az ügyvédi iroda alapítására és működtetésére vonatkozó szabályok magánjogi jellege szembetűnő. Az Ügytv. nem rendelkezik az ügyvédi hivatásnak az igazságszolgáltatásban betöltött szerepéről, és az említett alapelvi deklarációkon túlmenően nem határozza meg az ügyvédi hivatásgyakorlás főbb magatartási szabályait sem. Adós marad az Ügytv. azzal is, hogy az ügyvédi hivatásnak a magyar alkotmányos rendben elfoglalt helyét, alkotmányos alapjogvédelmi funkcióját, illetve az ügyvédi hivatásnak az államhoz vagy annak szerveihez, továbbá a más jogi foglalkozásokhoz való viszonyát közelebből definiálná. Ezek hiányában az ügyvédi hivatásnak a magyar alkotmányos rendben és az ezen nyugvó magyar jogrendszerben elfoglalt helye – néhány alkotmánybírói határozatot²³ leszámítva – tételes jogilag szabályozatlan és ennélfogva érvényesülése esetleges.

A helyzetet nem javítja, hogy a hivatkozott alkotmánybírói határozatok zömükben azokhoz tartoznak, amelyeket az *Alaptörvény* negyedik módosítása hatályon kívül helyezett, így azok esetleges hatálya az Alkotmánybírósnak az *Alaptörvény* alapján a jövőben meghozandó határozataitól függhet.²⁴ További lényeges elem, hogy sem az *Alkotmány*, sem az *Alaptörvény* nem tartalmaz az ügyvédi jogállást fogalmi igényességgel szabályozó tételes szabályt, ezért az, hogy az ügyvédi jogállásra vonatkozó jogi szabályozás az *Alaptörvénnyel* összeegyeztethető-e, a tételes jogi szabályok alapján alig állapítható meg. Az Európai Unió jogának az ügyvédségre vonatkozó szabályai egyrészt a szolgáltatások szabad áramlásának és a letelepedés szabadságának körébe, másrészt az uniós versenyjog körébe sorolhatók, de ezek sem adnak választ az ügyvédi hivatásnak a magyar alkotmányos rendszerben elfoglalt helyéről vagy az igazságszolgáltatáshoz való viszonyáról. Mindazonáltal kiindulhatunk abból, hogy az

²³ Pl. 22/1994. (IV. 16.) AB hat., ABH 1994, 127. 132; 428/B/1998. AB hat., ABH 2004, 1236, 1242.

²⁴ A 22/2012. (V. 11.) AB hat., 13/2013. (VI. 17.) AB hat.-ok által megállapított vizsgálat lefolytatása után lehetséges a korábbi ABH-k felhasználása. Mivel az ügyvédi hivatásra vonatkozóan az *Alkotmány* rendelkezéseire képest az *Alaptörvény* változást nem tartalmaz, a korábbi ABH-kban szereplő érvelések fenntartásának a szerző megítélése szerint feltehetően nem lehet akadály.

ügyvédi hivatásnak a jogállamokban mégis egyfajta kialakult, és nagyfokú hasonlóságot mutató karaktere van, melyben bizonyos elemek világosan elkülöníthetőek és definiálhatóak. Ezek az elemek a következők: a) az ügyvédek ügyfeleik részére jogi jellegű szolgáltatásokat végeznek, melyért az ügyfelektől díj illeti meg őket, s ez a díj szolgál az ügyvédi intézmény és az ügyvédi tevékenység gazdasági-pénzügyi fedezetéül. E jogi szolgáltatások alapvetően két csoportra oszthatók: a bíróság (hatóság) előtt ellátott jogi képviseletre, és az egyéb jogi szolgáltatásokra; b) tevékenységüket vállalkozás keretében, szabadfoglalkozásként és függetlenül látják el; c) az ügyfeleik titkait kötelesek megőrizni.

Ezeket az elemeket az Ügytv. lényegében tartalmazza, de pusztán ezen elemek alapján nem adható válasz arra a kérdésre, hogy mi az ügyvédi hivatásnak a jogállamban betöltött alapvető funkciója,²⁵ vagy az ügyvédi hivatás közjogi, illetve magánjogi meghatározottsága között milyen összefüggés van, melyik a meghatározó, s milyen szempontok alapján, illetve hogy az ügyvédi hivatás mennyiben része a jogállami igazságszolgáltatás rendszerének. Úgy tűnik tehát, hogy az ügyvédi hivatás a *jelenség szintjén* tételes jogilag szabályozott, de *lényegét* a szabályozatlanság köde takarja. Ahhoz, hogy az ügyvédi hivatásnak a magyar alkotmányos rendben elfoglalt helyét, vagy az Európai Unió jogában betöltött szerepét a hatályos jogszabályok alapján meg tudjuk ítélni, s mindezt az *Alaptörvénnyel*, illetve az Alapszerződéssel össze tudjuk vetni, nem tekinthetünk el a jelenségen túl, a lényeg feltárásától. De figyelemmel kell mindemellett lennünk arra is, hogy az ügyvédi hivatás jelenlegi megjelenési formájában egy *társadalomtörténeti termék* is, az ügyvédség intézménye ugyanis szerves történeti fejlődés során nyerte el ama megjelenési formájának legfontosabb kereteit, amelyben ma szemlélhetjük. E mű kereteit persze meghaladná egy beható intézménytörténeti bemutató, de a történeti meghatározottság az ügyvédi intézmény fejlődésében fontos tényező, melyet az elemzés során sohasem szabad figyelmen kívül hagyni.

Az ügyvédi hivatás lényegének vizsgálata során két elem tűnik azonnal szembe. Az egyik az ügyvédi hivatásgyakorlás *szabadfoglalkozás jellege*, amely gazdasági oldalról azt jelenti, hogy az ügyvédi hivatásgyakorlást alapvetően és meghatározó módon a piacról finanszírozzák. A másik az a jelenség, hogy az ügyvéd hivatásszerűen érvényesíti mások (az ügyfelei) *jogait*, teljesíti mások kötelezettségeit vagy egy magánjogi relációban (például szerződést készít megbízásból), vagy egy közjogi relációban (például bíróság vagy hatóság előtt érvényesíti a megbízója jogait, teljesíti kötelezettségeit). Az első jelenség alapján az ügyvédi szolgáltatás csak tárgyánál fogva különbözik másfajta piaci szolgáltatásoktól, s ekként ésszerűen kerülhettek a jogi szolgáltatások az Európai Unió jogában az egyéb szolgáltatásokkal hasonló jogi rezsim alá. A második jelenség során az ügyvédi hivatás a közhatalommal szemben vagy a közhatalom előtt érvényesít jogokat, igényeket, melyre vonatkozóan az eljárási jogok a jogi képviselőkre, védőre vonatkozó szabályok megalkotásával az ügyvédi hivatásgyakorlás eljárásjogi kereteit meg is határozzák, de az eljárásjogok is adósak maradnak az ügy-

²⁵ Ahogyan a bírőé az ítélőhatal és az ügyészé a vád képviselete, vagy a közérdek védelme érdekében történő fellépés.

védi hivatás igazságszolgáltatásban betöltött szerepének absztrakt, s az ügyvédi hivatás lényegét is érintő meghatározásával.

Az érdemi válasz előtt térjünk vissza az ügyvédi hivatás funkcionális karakterét alkotó két általunk hivatkozott meghatározó elemhez: amelyek röviden a *piac és az igazságszolgáltatás* – pénz és igazság fogalmaiban határozódnak meg. Az ügyvédi hivatás történetileg kialakult karaktere szerint Janus-arcú, azaz az ügyvédi funkció gyakorlása belső lényegéhez *ab ovo* hozzátartozik egyfajta *dichotómia*,²⁶ amely profánul így hangzik: az ügyvéd pénzért képviseli az igazságot, de vajon így az az igazság végső soron *kinek az igazsága* lesz? Ez a helyzet első látásra abból adódik, hogy az ügyvédnek egyszerre kell képviselnie a közhatalom által alkotott és alkalmazott *jogot, illetve a partikuláris megbízói érdekeket*, azaz egyszerre kell érvényre juttatnia a *közjót és az egyéni javakat*. Ez a funkcionális kettős meghatározottság lehet az oka annak, hogy az ügyvédi hivatásra vonatkozó szabályok – legalábbis a *kontinentális európai ügyvédfelfogás* szerint – részben *közjogiak*, részben pedig *magánjogiak*, azaz az ügyvédi funkcióhoz kapcsolódó kettősséget a jogi szabályozás is követi. Így tehát ebben a kontinentális ügyvédfelfogásban a funkcionális dichotómiával összhangban állva alakult ki a jogi szabályozás eme dichotómiája. Az ügyvédi hivatásra vonatkozó jogi szabályozás dichotom – egyszerre közjogi és magánjogi – meghatározottsága tehát nem valamiféle véletlen műve, hanem adekvát jogalkotói válasz az ügyvédi hivatásnak a valóságban fennálló funkcionális dichotómiájára.

Ha az ügyvédi hivatás jogállamban betöltött funkcióját keressük, célszerű abból kiindulnunk, hogy az ügyvédségnek az igazságszolgáltatásban való részvétele egyrészt történelmi hagyomány, másrészt azonban a jogállam egyik alapkövetelménye és alapcélja, nevezetesen az *emberi méltósághoz való jogból levezetett jogegyenlőségi elv tényleges biztosítása az*, amely az ügyvédség intézményének alapvetően alkotmányos relevanciát biztosít. Ez az alapvető relevancia ontológiai jellegű, hiszen az ügyvédi intézmény léte önmagában kiinduló feltétele a jogegyenlőség alkotmányos követelménye tényleges érvényesülésének. Ügyvédi intézmény nélkül nincs fegyveregyenlőség, nincs védelemhez való jog, nem érvényesül a bírósághoz fordulás joga: azaz nincs tisztességes eljárás, egyszóval: *az ügyvédség intézményi léte nélkül egyáltalán nem is létezhet jogállami igazságszolgáltatás*, legalább annyira nem, mint bírói funkció nélkül. Ez az igazságszolgáltatás jogállami minőségétől elválaszthatatlan kérdés, így az ügyvédségre vonatkozó törvényi szabályozás során ennek a jogállamban betöltött esszenciális és nélkülözhetetlen funkciónak explicit törvényi szabályozása aligha kerülhető el. Már csak amiatt sem, mert mindez az alkotmányjog nyelvén továbbgondolva kifejezetten azt jelenti, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog, mint alkotmányos alapjog a jogállamban ténylegesen nem érvényesíthető az ügyvédség intézményének funkcionálása hiányában.

Mint láttuk, az ügyvédi hivatásnak éppen a jogkeresők védelme (védelemhez való jog), vagy a jogkeresők számára a jog előtti tényleges egyenlőség biztosítása (fegyveregyenlőség elve), vagy a jogkeresők számára a bírói út igénybevétele tényleges lehetőségének biztosítása (bírósághoz fordulás joga) ad megkülönböztetett jelentő-

²⁶ Ezt nevezem funkcionális dichotómiának.

seget a jogállamban. Ebből következően az ügyvédi intézmény a jogállamban alapjogokat védő és garantáló intézmény, melynek fő funkcióját – éppen ezért – az Alkotmánybíróság az ügyvédi hivatás alapjogvédelmi funkciójának nevezte.²⁷ Az ügyvédi hivatás alkotmányjogilag releváns funkciója tehát az alapjogvédelem, illetve az abból közvetlenül eredő legszélesebb körű általános jogvédelem,²⁸ de e funkció alapvető alkotmányjogi relevanciája nem is önmagában a jogvédelemben keresendő, sokkal inkább abban, hogy az ügyvédség az alapjogvédelmet minden jogkereső számára *jogegyenlőségi alapon és intézményesen*, tehát nem esetlegesen nyújtja. A jogkeresők számára intézményesen, a jogegyenlőség alapján és érvényesülése érdekében nyújtott alapjogvédelem középpontjában a jogkeresők *tényleges jogérvényesítési lehetőségének* biztosítása áll. A jogállam ugyanis csak akkor képes betölteni a neki szánt funkciót, a jog uralmának kiteljesítését, ha a jogot nemcsak az állam, hanem mindenki – az állammal és egymással szemben egyaránt – érvényesíteni tudja, ha bárki igénybe vehet olyan színvonalú jogi szaktudást jogai érvényesítéséhez, amely a jog *tényleges* érvényesítéséhez az adott helyzetben szükséges. Ilyen hiányában sérül a jogegyenlőség és a jogállam soha nem válhat napi valósággá, ezért joggal mondhatjuk, hogy a jogállam funkcionális dinamikájában az ügyvédi hivatás – mint a jogkeresők jogérvényesítését intézményesen és diszkriminációmentesen ellátó intézmény – központi szerepet játszik. Soha ne tévesszük azonban szem elől, hogy e központi szerep középpontjában nem az ügyvédség, hanem azok a *jogkeresők állnak*, akiknek jogait az ügyvédség intézménye érvényesíteni és védeni hivatott.

Az ügyvédi hivatásnak a jogállamban betöltött fenti jelentőségére elsősorban az utal, hogy az ügyvédség intézményét az alapjogvédelmi funkciója érdekében az alkotmány alapjogi szintű és erejű védelemben részesíti a tisztességes eljáráshoz való jog, a védelemhez való jog, a fegyverek egyenlőségének alapelve, vagy a bírósághoz fordulás joga körében. Ezek az alapjogok az ügyvédi hivatást vagy az ügyvédi intézményt azonban *nem közvetlenül* védik, hanem közvetetten, a jogkeresők számára biztosított alapjogok jogállami *intézményvédelme útján*. A tisztességes eljáráshoz való jog a jogkeresők alapjoga, *tényleges* érvényesüléséhez azonban elengedhetetlen az állam intézményvédelmi kötelezettségének teljesítése körében az ügyvédi intézménynek a jogállam által való *létrehozása és fenntartása*, és ennek során az ügyvédi intézményt olyan alkotmányos védelem illeti meg, amilyen szintű és súlyú alkotmányos védelmet az ügyvédi hivatásgyakorlás által az adott helyzetben érvényesített alapjog megkíván.

Az ügyvédi hivatással szemben az államot tehát az *Alaptörvény* I. cikk (1) bekezdése alapján intézményvédelmi kötelezettség terheli, melynek tartalmát a tisztességes eljáráshoz fűződő alapjog vagy az ahhoz kapcsolódó alapjogok közvetetten határozzák meg, a jogállami igazságszolgáltatás alkotmányos működése érdekében. Az

²⁷ „A jogi képviselő és a büntető védelem ellátása folytán az ügyvéd hivatása minden egyéb hivatástól eltér abban a tekintetben, hogy az Alkotmány XII. Fejezetében felsorolt valamennyi alkotmányos joggal – azok érvényesítésének garanciális jelentőségű eszközeként – szoros kapcsolatban áll, a védelemhez való joggal pedig közvetlenül az Alkotmány 57. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés fűzi össze.” 428/B/1998. AB hat., ABH 2004, 1236. 1242.

²⁸ Ezeket együtt nevezzük a továbbiakban alapjogvédelemnek, mivel a többen a kevesebb benne foglaltatik.

ügyvédi hivatásnak az alkotmányos alapjogokhoz való kötődését vizsgálva azonban rá kell mutatnunk arra is, hogy az ügyvédi hivatás piaci meghatározottsága már nem közvetett, hanem *közvetlen alapjogi kötődéssel* jár. Az ügyvédi hivatás piaci kötődése egyrészt egy történelmi folyamat során kialakult helyzet, másrészt azonban alapvető garanciális jelentőséget is hordoz, nevezetesen az ügyvéd függetlenségének garantálását a hivatásgyakorlásnak kizárólag szabadfoglalkozás keretében történő gyakorolhatósága által.²⁹ Az ügyvédi hivatásgyakorlás szabadfoglalkozás jellegének garanciális okból történő biztosítása a *foglalkozás megválasztása szabadságának alapjoga* keretében kap alkotmányjogi relevanciát és az ügyvédek hivatásválasztása így nyer közvetlen alapjogi jellegű és erősségű védelmet.

Amennyiben az ügyvédi hivatásra vonatkozó jogi szabályozás alkotmányosságát vesszük vizsgálat alá, elsősorban tehát az állam intézményvédelmi kötelezettsége oldaláról közelíthetjük meg a problémát: megfelel-e a jelenlegi törvényi szabályozás az említett intézményvédelmi kötelezettséggel szembeni alkotmányos elvárásoknak, vagy nem? Az állami intézményvédelmi kötelezettségből fakadó, a törvényalkotással szembeni elvárások tehát a következők: Az ügyvédség legyen az államtól független intézmény, melyet gazdaságilag is az ügyvédek tartsanak fenn abból a díjbevételekből, amelyet a jogkereső ügyfeleiktől szednek be (*szervezeti függetlenség*). Az ügyvédnek továbbá a foglalkozása gyakorlása során is függetlennek kell lennie, és mentesnek kell lennie minden a megbízóval ellentétes érdek általi befolyástól (*funkcionális függetlenség*). Mivel mindkét szempontú függetlenség szorosan összefügg az ügyvédi munkadíj problémájával, az ügyvédi munkadíj-megállapodások – intézményfenntartó funkciójuk következtében – kiemelkednek a pusztán magánjogi megbízási díjak köréből, ám ennek tételes jogi alapja jelenleg teljesen hiányzik.

Az állami intézményvédelem körében absztrakt szinten definiálni volna szükséges az ügyvédnek az állami *igazságszolgáltatáshoz való viszonyát*, ebben a körben szükségesnek mutatkozik az ügyvédi hivatásnak a tisztességes eljáráshoz való joggal fennálló kapcsolatából az ügyvédi hivatásra háramló hatások jogi jellegű definiálása is.³⁰ Az Alkotmánybíróság határozataiból kirajzolódó hazai ügyvédfelfogás a kontinentális európai, klasszikusan a német ügyvédfelfogáshoz áll közel, mely a törvényi szabályozásból – az Alkotmánybíróság esetjoga alapján – implicit módon következik, de amelyet – a jogbiztonság követelménye miatt – explicitté kell tenni.

A német felfogás szerint az ügyvéd nem pusztán ügyfélképviselő, hanem a jog érvényesülésében különleges feladatot betöltő személy.³¹ Az 1920-as években a német irodalomban az a nézet vált uralkodóvá, elsősorban Siegbert Feuchtwanger tevékenysége nyomán, hogy az ügyvédet hivatásgyakorlásának célját tekintve korántsem az anyagiak megszerzésének vágya, hanem egyedül az egyre magasabb szintű szakmai kötelességteljesítés célja kell, hogy vezérelje.³² Az 1959-ben elfogadott ügyvédi rendtartás *Bundesrechtsanwaltsordnung* (BRAO) a német ügyvédség két kifejezett

²⁹ 22/1994. (IV. 16.) AB hat., ABH 1994, 127. 132.

³⁰ A német BRAO szerint az ügyvéd: „unabhängiges Organ der Rechtspflege”.

³¹ Vö. SÜLYÖK (14. l.) 46.

³² Siegbert FEUCHTWANGER: *Die freien Berufe. Im besonderen: Die Anwaltschaft; Versuch einer allgemeinen Kulturwirtschaftslehre* (München – Leipzig 1922) 17.

lényegi vonásaként az igazságszolgáltatás szerveként történő működést és a szabadfoglalkozás jelleget határozza meg. A német ügyvédség előzőekben vázolt szerepe az igazságosságra alapuló jogrend megvalósításában alapvetően *ellentétes az ügyvédi jogállás amerikai felfogásával*, amely az „*adversarial legalism*”³³ koncepciójával írható le. Eszerint a jog érvényesülése elsősorban egy esetkötött, kompetitív eljárás eredménye, amelyben az ügyvéd szerepe többnyire a megbízó érdekeinek egyoldalú figyelembevételében merül ki. Ebben az értelemben a megbízó érdekképviselője, illetve az ügyvéd igazságszolgáltatásban betöltött szerepe között *nincs különbség*, és az ügyvédnek a megbízójától való függetlensége alig rendelkezik státuszképző jelentőséggel. A *common law* felfogás szerinti államoknak az ügyvédi hivatás ellátására vonatkozó ügyvédi magatartási szabályai inkább egyfajta „*code of best practice*”-nek foghatók fel, és az ügyfél diszpozíciójának vannak alávetve, ebből fakadóan nincs normatív erejük. Más szóval az ügyvédi hivatás legfontosabb szabályai nem közjogi, hanem magánjogi jellegűek.³⁴ Egy korszerű jogállami jogi szabályozásnak tartalmaznia kell az ügyvéd jogállásának absztrakt definícióját, amely az adott jogállam alkotmányos rendszere által választott ügyvédkép alapdefiníciója is egyben, és ebben a körben az igazságszolgáltatással való kapcsolat kérdésének meghatározása megkerülhetetlennek látszik.

Ha az ügyvédet az igazságszolgáltatás szereplőjeként határozzuk meg, ezzel egyértelmű értékválasztást tesz a jogalkotó a kontinentális ügyvédfelfogás mellett, amely egyébként következik a jelenlegi hazai szabályozásból, és különösen az Alkotmánybíróság joggyakorlatából, tételes jogilag azonban mindennek nincs *expressis verbis* törvényi szabályozása. *De lege ferenda* tehát mindenképpen szükséges volna az ügyvédség intézményének, illetve az ügyvéd jogállásának fogalmi jellegű törvényi szabályozása, amely a fenti alapkérdésekre is választ tudna adni. A meghatározásra álljon itt egy javaslat: Az ügyvédség az alkotmányos jogvédelem független intézménye, az ügyvéd az igazságszolgáltatás független résztvevője, működése során csak az *Alaptörvénynek*, a jogszabályoknak, illetve megbízója jogilag védett érdekeinek és akaratának van alárendelve. Azért nincs forrás, mert ez az általam javasolt meghatározás volna! Az ügyvédi jogállás törvényi meghatározásának német változatát – az igazságszolgáltatás független szerve – elsősorban az igazságszolgáltatás szerveként való megjelölés félreérthetősége, illetve közelebről meg nem fogható, nem konkretizálható tartalma miatt érik kritikák.³⁵

Az ügyvédség és az ügyvéd jogállásának fenti meghatározása középpontjában a függetlenség áll. Az ügyvéd függetlensége klasszikusan az állammal szemben merül fel előldgesen, de ezen túlmenően a kontinentális ügyvédkép általában egy további függetlenségi elemet is ismer, amely nélkül az ügyvéd nem élvezheti a közbizalmat. Így

³³ „Az adversarial legalism egy olyan jogi stílusra világít rá, amely az érdekkonfliktusok megoldásában a bírósági eljárásoknak ad elsőbbséget, s az ügyfélérdekek szorgos támogatását részesíti előnyben.” Sorge ARNDT: *Internationalisierung. Gestaltungsschancen statt Globalisationsschicksal* (Berlin: Sigma 2009) 161.

³⁴ Elgin STEUBER: „Interessenkollision – eine globale Herausforderung für Rechtsanwälte” *Recht der internationalen Wirtschaft* 2002/8. 590–595.

³⁵ Volker RÖMERMANN: „Einführung in das anwaltliche Berufsrecht” *Jura* 2006/3. 196–201.

az ügyvédnek mentesnek kell lennie „minden harmadik személy érdekei által irányított befolyástól vagy alárendeltségi viszonytól”,³⁶ másrészt az ügyvédnek az eljárás eredményéhez közvetlen önálló érdeke nem fűződhet, mert ellenkező esetben eljárása nem tekinthető tisztességesnek. A függetlenség ezen esetköreit az érdekkonfliktusoktól való mentességnek is nevezhetjük. Idetartoznak: az ügyvéd munkaviszonyban állásának kérdése, a korábbi megbízóval szembeni eljárás lehetősége, és az ún. tiszta sikerdíj (*pactum de quota litis*) megállapodások, amelyek révén az ügyvédnek az ügyfelétől relatíve elkülönülő, önálló gazdasági érdeke keletkezik az ügy kimenetelét tekintve. A függetlenséget érintő érdekkonfliktusok elkerülésével összefüggésben a jelenleg hatályos törvény bizonyos szabályozási hiányosságai joggal vethetők fel: így a tiszta sikerdíjas ügyvédi díjmegállapodást a törvény nem tiltja, és nem is korlátozza. Az érdekkonfliktusoktól való védelem körében – az előzőeken túlmenően – a jelenlegi összeférhetetlenségi szabályok általában kielégítő védelmet nyújtanak.

Az ügyvédi jogállás törvényi definíciója mellett növelné a jogi szabályozás átláthatóságát, s ezen keresztül a jogbiztonságot, ha a törvény az ügyvédi jogállást érintő legfontosabb jogokat és kötelezettségeket egységes rendben szabályozná. Ezek az ügyvédi jogok és kötelezettségek a következők lehetnének:³⁷ 1. Ügyvédi függetlenség, s a szabadfoglalkozás jelleg mint a függetlenség alkotmányos garanciája; 2. Ügyvédi titoktartási kötelezettség és az annak védelmét szolgáló, a titoktartás érdekében biztosított ügyvédi jogok, ez utóbbiak teljesen hiányoznak a jelenleg hatályos törvényből; 3. Érdekkötöttséggel egyensúlyban lévő jogi-szakmai tárgyilagosság, mint az ügyvédi magatartási szabályok generálklauzulája, legfőbb zsinórmértéke (idetartozik például a reklámtilalom is); 4. Egymással szembenálló érdekek képviselőitől való eltilalma; 5. A letéti pénzek gondos és átlátható kezelésének kötelezettsége; 6. Szakmai továbbképzés kötelezettsége. Az ügyvédi jogálláshoz kapcsolódó legfontosabb jogok és kötelezettségek kifejezett kodifikálásával a törvényi szabályozás átláthatóbbá válna, és az absztraktabb szabályozás megjelenése a jogalkalmazást és a jogértelmezést is jelentősen megkönnyíthetné. Az ilyen szabályozást indokolja az állami intézményvédelmi kötelezettség mellett az is, hogy a jogállamban működő ügyvédi intézmény alapértékeinek explicit törvényi védelmét a jogbiztonság követelménye is megfelelően alátámasztja.

A függetlenség kérdésével szorosan összefügg továbbá az ügyvédi munkadíj-megállapodás jogi kereteinek meghatározása. Az ügyvédi munkadíj az önkormányzatisággal rendelkező ügyvédi intézmény fenntartását szolgáló forrás, amely egyben a független és szabadfoglalkozású ügyvédi hivatás gyakorolhatóságának is alapja. Az ügyvédi munkadíj intézményfenntartó forrás jellege alapján a tisztességes eljáráshoz való jog jogállami minőségével közvetlen összefüggésben áll, ezért itt közjogi tartalmú díjazásról van szó. Az ügyvédi munkadíj az intézményi függetlenség gazdasági garanciája úgy, hogy annak mindenkorai mértékét a piacnak kell kialakítania. Az ügyvédi munkadíj intézményfenntartó funkcióját érintő egyfajta paradoxon, hogy egyrészt az ügyvédi intézmény által nyújtott jogi szolgáltatások nélkül az igazságszolgáltatás jogállami minősége nem tartható fenn, ugyanakkor másrészt éppen a függetlenség

³⁶ Kaspar SCHILLER: „Ein Gesetz mit 125-jähriger Verspätung. Zum Entwurf eines Bundesgesetzes über die Freizügigkeit der Anwältinnen und Anwälte” *Zeitschrift für Schweizerisches Recht* 1998/1. 67.

³⁷ A felsorolt elemeket a német BRAO is tartalmazza, vö. SCHILLER (37. lj.).

garanciájaként az ügyvédi intézmény fenntartását az állam nem is finanszírozhatja. Az ügyvédi munkadíj, mint az ügyvédi intézmény fenntartását szolgáló forrás az alapja az ügyvédi kamarák kvázi közigazgatási funkcióinak, melyek az intézmény alkotmányos működését – állami források nélkül – garantálni tudják. Amennyiben az ügyvédi munkadíjakat kizárólag a piac szabályozza, és a magyar ügyvédi piacon hosszú távon a kínálat dominál, a munkadíjak – bizonyos földrajzi területeken, vagy egyes jogterületeket érintően – könnyen olyan alacsony szintre zuhanhatnak, amelyek mellett az ügyvédi intézmény biztonságos fenntartása kétségessé válhat. A munkadíjak piaci meghatározottságát tehát annyiban volna szükséges korlátozni, amennyire ezt az ügyvédi intézmény fenntartása indokolja. Megfontolandó volna a minimummunkadíjak bevezetése bizonyos területeken, amennyiben ezt az ügyvédi intézményfenntartás érdeke indokolja. A kötelező minimumdíjtelek bevezetéséhez törvényalkotásra van szükség, melyet azonban mindenképpen részletes konzultációnak, előzetes helyzetfelmérésnek és elemzésnek kell megelőznie.

Az ügyvédi intézményfenntartás költségei között az ügyvédi önkormányzatok működési költségein túl figyelembe kell venni az ügyvédek kötelező továbbképzésének, a számítástechnikai háttér fejlesztésének költségeit is, hiszen ezek nélkül modern, szakszerű, a jogállami jogkeresők igényeinek megfelelő ügyvédi szolgáltatás nem nyújtható, s ezen elemek állandó fejlesztése és szinten tartása közérdek. Az ügyvédi közéletben többször felmerült már a minimummunkadíjak törvényben biztosított ügyvédi önkormányzati szabályozásának gondolata, ezt azonban általában a versenyjogi aggályok miatt el is vetették. Természetesen lehetnek ilyen aggályok, de éppen ezért nemcsak a deklarációk szintjén, hanem érdemben szükséges volna erről irodalmi vitát is folytatni, hogy minél jobban kikristályosodjanak a vitás pontok, és az esetleges megoldási lehetőségek. Az Európai Unió Bíróságának esetjoga alapján nem látszik helyből elvetendőnek az ügyvédi minimumdíjszabás bevezetésének megfontolása. A *Macrino és Capodarte v. Meloni*³⁸ ügyben a Bíróság a közösségi versenyjog sérelme körében akként foglalt állást, hogy *nem összeegyeztethetetlen a Szerződés 81. és 82. cikkével az, ha egy tagállam olyan jogszabályt bocsát ki, amely az ügyvédi szakmai képviselői szerv által kidolgozott javaslat alapján egy olyan ügyvédi díjszabást engedélyez, amely az ügyvédséghez tartozók munkadíjának legkisebb összeghatárát megállapítja, amelyektől nem térhetnek el az ügyvédség tagjai, valamint a peren kívüli szolgáltatások esetén mások sem, akik a díjszabásnak alá nem vetett szolgáltatói körhöz tartoznak. Az ügyvédi minimumdíjszabásoknak a szolgáltatások szabad áramlását korlátozó hatásáról a Bíróság akként foglalt állást, hogy az az olasz jogszabályok által felállított tilalom, amely megtiltja a díjszabásban meghatározott minimális díjtelektől a felek megállapodással történő eltérését, megnehezítheti az Olaszországon kívüli tagállamokban honos ügyvédeknek az olasz piacra jogi szolgáltatások nyújtása céljából történő belépését, és ezáltal alkalmas lehet arra, hogy szolgáltatási tevékenységük kifejtését ebben a tagállamban korlátozza. Ebből következően ez a tilalom a Szerződés 49. cikke értelmében való korlátozásnak minősül. Az ilyen korlátozások*

³⁸ A Bíróság ítélete, 2006. december 5. *Macrino és Capodarte v. Meloni* (C-94/04. és C-202/04. sz. egyesített ügyek).

a Bíróság szerint akkor igazolhatók, ha azok a *közjó* kényszerítő követelményeinek megfelelnek, továbbá alkalmasak az előirányzott célok megvalósítására, és egyben nem lépik túl a célok eléréséhez szükséges mértéket. A Bíróság álláspontja szerint egy olyan szabályozás, amelyik megtiltja a megállapodás útján való eltérést egy olyan ügyvédi díjszabástól, mint az alapügyben érintett ügyvédi szolgáltatásokra vonatkozó minimumdíjak, a Szerződés 49. cikkében jelzett szolgáltatásnyújtás szabadságát korlátozzák. Az alapügyben eljáró bíróság dolga annak vizsgálata, hogy egy ilyen szabályozás, figyelemmel annak konkrét alkalmazási módjaira, ténylegesen a *fogyasztóvédelem és az igazságszolgáltatás rendjének céljait szolgálja-e*, amelyek a korlátozást igazolhatják, és hogy az ezáltal okozott korlátozás arányban áll-e ezekkel a célokkal.

Álláspontom szerint az ügyvédi munkadíj intézményfenntartó és fejlesztő funkciója az igazságszolgáltatás rendjének biztosításán keresztül olyan a közjót szolgáló indok, amely a szolgáltatásnyújtás szabadságának korlátozását indokolhatja. Mint az előbbi jogesetből egyébként kiderült, az uniós versenyjoggal a Bíróság az ügyvédi minimumdíjszabást összeegyeztethetőnek találta. Ezért *de lege ferenda* szükségesnek látszik, hogy az ügyvédi munkadíj-megállapodás minimum feltételeit jogszabályban meghatározott díjszabás határozza meg, melytől a felek megállapodása általában nem térhet el. A törvényi szabályozás az ügyvédi intézmény függetlensége miatt csak keretjellegű lehet, s a keretek között az ügyvédi önkormányzatokat illeti meg a részletes szabályalkotás joga. Az Ügytv. 9. §-ának jelenlegi rendelkezései elégtelenek a fenti követelmények teljesítéséhez. Ilyen irányú jogalkotás esetén az ügyvédi munkadíjak minimális mértékének szabályzatban való meghatározására a Magyar Ügyvédi Kamara teljes ülését a törvénynek fel kellene hatalmaznia. E törvényben rendelkezni kellene arról is, hogy a bíróság a díjmegállapodást – bármelyik fél kérelmére – a teljes ügyvédi munkadíj megfizetéséig felülvizsgálhatja. A norma fogalmi eleme az általánosság, ezért a normatív díjszabások mindig magukban hordják az adott esetre vonatkoztatott tévedés lehetőségét. A bírói út biztosítása egyrészt emiatt is szükséges, de másrészt a versenyjogi megítélés szempontjából is elengedhetetlen a bírói út igénybe vételének lehetősége, amint a *Macrino és Capodarte v. Meloni* ügyben is az uniós versenyjog sérelmének hiányát részben arra alapozta a Bíróság, hogy a kötelező erejű olasz ügyvédi díjszabás szerint megállapított ügyvédi minimális munkadíj mértéke a bíróság előtt megtámadható volt. A minimumdíjtételektől való eltérés lehetőségeit is a kamarai szabályzatnak kellene részleteiben tartalmaznia.

További *de lege ferenda* javaslat lehetne a tiszta sikerdíjas ügyvédi munkadíj-megállapodások törvényi tilalmának kimondása. Az igazságszolgáltatásban szerepet játszó ügyvéddel szemben fennáll a *tárgyilagosság* követelménye, amennyiben az ügyvéd ügyfelének *csak jogilag védett vagy jog által képviselhető érdekeit* jogosult és köteles képviselni, az ügyfél jogilag nem védett, illetve jog által nem képviselhető érdekeire az ügyvédi képviselet nem terjedhet ki, hiszen ez az ügyvédi hivatással nem egyeztethető össze, ezért az ebben való közreműködést a törvény kizárja.³⁹ A tárgyilagosság követelményét sértő elvtelen ügyvédi képviselethez vezethet az olyan ügyvédi

³⁹ Az 1998. évi XI. tv. 3. § (3) bek.-e: „Az ügyvéd nem működhet közre, ha az a hivatásával nem egyeztethető össze, így különösen, ha a közreműködését olyan jogügyletnek kérik, amely jogszabályba ütközik, vagy jogszabály megkerülésére irányul.”

munkadíjkikötés, amely szerint az ügyvéd munkadíja kizárólag az általa kifejtett ügyvédi tevékenység eredményétől függ (*pactum de quota litis*).

A BVerfG⁴⁰ mérlegelve a *sikerhonorarium* kikötésének az ügyvéd funkcionális függetlenségére gyakorolt hatásait az alábbi következtetésre jutott: „Megfontolandó, hogy a kizárólagosan a sikerre irányuló ügyvédi törekvés olyan igyekezethez vezethet, hogy az ügyfél független és kritikus képviselőjét kevésbé a jog és az ügyvédségre vonatkozó szabályok érvényre juttatása, sokkal inkább az ügyvéd gazdasági érdekei vezérelhetik.”⁴¹ A legtöbb nyugat-európai államban törvény tiltja az ügyvédnek az ügy eredményéből való részesedését, a „*pactum de quota litis*”-t. A tilalom klasszikus indokolásának lényege a BVerfG megfogalmazásában a következőképpen hangzik: „Az *ügyvéd* mint az igazságszolgáltatás szerve, nem szállíthatja le saját méltóságát arra a szintre, hogy az ügyfél üzlettársának minősíttessék.”⁴² Németországban a tiszta sikerdíjkikötés minden formája – kivéve, ha az ügyfélnek az ügyvédi szolgáltatás igénybevételére s így jogai érvényesítésére nincs más lehetőség⁴³ – tilalmazott, melynek legfőbb céljaként az ügyvédi függetlenség védelmét jelölik meg, erre utal a BVerfG alábbiakban kifejtett értelmezése is.

Konfliktust hordozó érdekellentétek lehetséges veszélye az eredményen alapuló díjazásban, ideértve az eredményben való részesedésben történő megállapodást is, azon alapul, hogy az ügyvéd egy ilyen típusú megállapodással egyfajta *saját gazdasági érdeket* hoz létre. Ezen érdek a siker bekövetkezésére irányul, amelyhez a díjmegállapodás szerint közvetlenül kötődik a munkadíj kifizetése. Ebből következik a veszély, hogy az ügyvéd, akinek feladata és kötelessége, hogy egyedül a megbízója érdekeire legyen figyelemmel, egy ettől eltérő, saját gazdasági érdeket kövessen, még ha csak öntudatlanul vagy csak a megbízója szubjektív megítélése alapján.⁴⁴

Az ügyvéd saját gazdasági érdekének a sikerdíjazás következtében való megjelenését tehát a BVerfG olyan körülménynek tartja, amely konfliktust okozó érdekellentétbe vezethet az ügyvéd eljárása során, mert az önálló gazdasági érdek az igazságszolgáltatás alapelveivel ellentétes irányba befolyásolhatja az ügyvédet. A BGH⁴⁵ elnökének a BVerfG-el a tárgyalat ügyben közölt álláspontjában a sikerdíjazást általában tartja összeegyeztethetetlennek az ügyvédi függetlenséggel és az ügyvéd igazságszolgáltatásban elfoglalt szerepével. Mivel a BGH már korábban kimondta a *quota litis* megállapodások jó erkölcsbe ütközését, a következőkre mutat rá:

Az ügyvéd függetlensége veszélyben van, ha saját anyagi érdeke van a jogvita mikénti kimenetelében. Egy ilyen esetben indítatva érezhetné magát ugyanis arra, hogy a sikert a valóságos *tény- és jogi helyzet figyelembevétele nélkül*, tisztességtelen esz-

⁴⁰ A Német Szövetségi Alkotmánybíróság nevének német nyelvű rövidítése.

⁴¹ BVerfGE 117, 163, 1 *BuR* 2576/04 vom 12. 12. 2006. 28, *NJW* 2007, 979.

⁴² BVerfGE 117, 163, *NJW* 2007, 979.

⁴³ BVerfGE 117, 163, *NJW* 2007, 979.

⁴⁴ BVerfGE 117, 163, *NJW* 2007, 979.

⁴⁵ Bundesgerichtshof – Német Szövetségi Legfelső Bíróság.

közökkel vívja ki. Amennyiben az ügyvéd a jogvita eredményéből való részesedés formájában sikerdíjazásban állapodik meg, az igazságszolgáltatást fenyegető veszélyeket ez jelentősen erősíti. Ilyen körülmények között az ügyvédnek nemcsak a győzelemben, hanem annak anyagilag fogható nagyságában is saját, önálló érdeke alakul ki. Ezáltal bizonyos mértékben kereskedelmi megfontolások kerülhetnek előtérbe, amelyek az ügyvédnek a más szempontok szerint teljesítendő szakmai tevékenységére tekintettel nem engedhetők meg.⁴⁶

A tiszta sikerdíj-megállapodást a fenti álláspont tehát az ügyvédi függetlenséget és azáltal közvetetten *az egész igazságszolgáltatást fenyegető veszélynek* tekinti. Az Európai Unió Ügyvédeinek Etikai Kódexe is kifejezetten tiltja a sikerdíj-megállapodások *quota litis* formájának kikötését, amely egyben azt is jelenti, hogy a határokon átvívelő ügyvédi szolgáltatásnyújtás során a *quota litis* megállapodás kikötése tiltott.⁴⁷

Az előzőek miatt az ügyvédi függetlenség garanciáit és a kontinentális ügyvédkép szerint az ügyvéd igazságszolgáltatási kötvődését megerősítő fontos jövőbeli szabály lehetne az is, amely a tiszta sikerdíj-megállapodást az ügyvédi díjmegállapodás körében csak abban az egy esetben tekintené érvényesnek, ha a megbízó helyzete folytán más módon képtelen lett volna jogait érvényesíteni, egyéb esetekben a *quota litis* díjmegállapodás semmisségét törvényben kellene szabályozni. Az ún. *pactum de palmario*⁴⁸ díjmegállapodás érvényességét a törvénynek deklarálnia kellene azzal, hogy az ügyellátással elért eredmény 20–25%-át meghaladó ügyvédi munkadíj esetében – megdönthető – törvényi vélelem szólna a kikötés semmissége mellett. A *de lege ferenda* jogalkotás segíthetné az ügyvédséget az új kihívásokra adott válaszok megtalálásában is.

A globalizációs, illetve az információs forradalom kihívásai alapján létrejövő új ügyvédi szerepfelfogás stabilizálásához elengedhetetlennek látszik a szisztematikus ügyvédi továbbképzési kötelezettségre vonatkozó jogi szabályozás létrehozása. A továbbképzési kötelezettség meghatározott mértékének elmulasztásához *státuszalakító hatás* volna fűzhető, hasonlóan az ügyvédi kamarai tagdíj vagy a kötelező felelősségbiztosítási díj befizetésének elmulasztásához. Mindez kifejezésre juttatná a szakmai továbbképzés fontosságát, másrészt lehetőséget adna az ügyvédi hivatásrend számára, hogy saját berkein belül építse ki a továbbképzés rendszerét, függetlenül más jogi foglalkozásoktól. Ez az ügyvédi hivatásrend számára jelentős szakmai fejlődést biztosítana azzal, hogy kialakulna az ügyvédség szakmaspecifikus továbbképzési rendszere, amint ezt a bírák és az ügyészek számára az állam kialakította. Ennek költségei az ügyvédi munkadíjakból fedezhetőek, ezért erre figyelemmel is különösen szükséges megfontolni a minimumdíjtételek bevezetését. A rendszeres továbbképzéssel az ügyvédség intézményesen is adekvát választ tudna adni a növekvő ügyféligenyekben, illetve az állandó jogfejlődésben, jogváltozásban jelentkező kihívásokra. A továbbképzési kötelezettség teljesítésének részletszabályait kamarai szabályzatban kellene megalkotni.

⁴⁶ BVerfGE 117, 163, *NJW* 2007, 979.

⁴⁷ CCBE Etikai Kódex 1988. október 28., módosítva 1998. november 28. és 2002. december 6. 3.3. pont.

⁴⁸ *Pactum de palmario* kikötése esetén az ügyvéd sikeres eljárása alapján prémiumra, emelt díjazásra tarthat igényt, sikertelenség esetére pedig csökkentett mértékű díjazásra (*no win – less fee*).

A szakmai fejlődés célját kitűző és azt sikeresen megvalósító ügyvédek szakmai nevükben jelenleg nem különböznek kollégáiktól. A szakmai, idegen nyelvi állandó továbbképzésre ösztönzően hatna, ha *de lege ferenda* törvényben meghatározott keretfeltételek között a bizonyos szakképesítéseket megszerző ügyvédek e szakképesítésekre utaló olyan szakmai elnevezést használhatnának, melyet más jogi szakmákhoz tartozó jogászok (például jogtanácsosok, alkalmazott jogi munkakörben dolgozók, közjegyzők) nem használhatnak. A jelenlegi rendszerben ugyanis a szakjogászai képeket minden jogászai szakma képviselői azonos módon használhatják, de az egyetemi továbbképzés keretében külön szakmai képeket szerzett ügyvédek ezt a szakmai képet a foglalkozási nevükhöz kapcsoltan jogszabályi lehetőség hiányában nem jeleníthetik meg. A német „*Fachanwalt*” ügyvédi szakmai nevet csak meghatározott szakmai képet szerzett ügyvédek használhatják, amely megkülönbözteti őket az ilyen képzettséget nem szerzett ügyvédek szakmai nevével, a „*Rechtsanwalt*”-tól.

Ugyanígy az idegen nyelven jogi szolgáltatást nyújtó ügyvédek vagy ügyvédi irodák számára jogszabályi lehetőséget kellene adni – megfelelő szakmai idegen nyelvi ismeretekkel rendelkező ügyvédek esetén – az adott idegen nyelvnek a szakmai névvel összefüggésben való megjelenítésére. Több idegen nyelven nyújtott jogi szolgáltatás esetén az ügyvéd vagy az ügyvédi iroda nevéhez fűzött nemzetközi jelző használatának jogszabályi lehetősége megfelelően fejezné ki az idegen nyelvi jogi szakmai kultúra és szolgáltatás fejlesztésében elért eredményeket. Az ügyvédi intézmény függetlenségének garanciája, hogy mindenfajta jogi szabályozás törvényi szinten és tartalmilag keretjelleggel történjen.

Kevésbé a törvényhozót, inkább az ügyvédi önkormányzatok szabályalkotási hatáskörét érinti az ügyvédi működés feltételrendszerének, alkalmassági minimumfeltételeinek felülvizsgálata. Ezt az a változás indokolja, amely az utóbbi időszakban az információs technológia fejlődése következtében lezajlott. Az iroda egyre kevésbé marad az ügyvédi működés színhelye, mellette s a jövőben talán helyette is, a számítástechnikai kommunikációs rendszerek válnak meghatározó kapcsolódási pontokká ügyvéd és ügyfél között. A megújuló kihívások azt mutatják, hogy az ügyvéd irodájának mint fizikai helyszínnek egyre kisebb jelentősége lesz az ügyvéd-ügyfél kapcsolatában, ezzel szemben viszont felértékelődnek az elektronikai felszereltséggel kapcsolatos kérdések, melyeket a Budapesti Ügyvédi Kamara 2013. március 1-i közgyűlésére készített beszámoló⁴⁹ a következőkben foglalt össze mint az ügyvédi működés elvárható technikai minimumfeltételeire vonatkozó javaslatot: USB-csatlakozóval ellátott, magas biztonságú jelszóval védett mobil számítógép; internetkapcsolat és táv-elérésekhez szükséges védett csatorna; adatbiztonságos elektronikus tárhelyek (saját vagy felhő); állandó, névhez kötött, biztonságos e-mail cím; a papíralapú dokumentumok digitalizálására alkalmas lapolvasó berendezés (scanner); a Magyar Ügyvédi Kamara által kiválasztott időpecsét, illetve valós idejű tanúsítványállapot-szolgáltatást (OCSP-szolgáltatás) adó minősített hitelesítés-szolgáltató szervezet által kiállított aláírási tanúsítvány, minősített aláírást létrehozó alkalmazás (program), amelyet az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján nyilvánosságra hozott követelmé-

⁴⁹ Budapesti Ügyvédi Kamara 2013. március 1-i közgyűlésére készített elnöki és főtitkári beszámoló, 13-14.

nyeknek való megfelelés alapján a Magyar Ügyvédi Kamara jóváhagyott; ügyfélkapu-hozzáférés; minősített elektronikus archiváló; internetes banki elérés; minőségbiztosított letétkezelési folyamatok; titok- és adatbiztos (nem lehallgatott) ügyfélfogadási helység (ügy- és ügyfélkörtől függetlenül rendszeres biztonsági audittal); fénymásoló; mobil telefon; a középkategóriásnál jobb elektronikus jogi adatbázishoz való hozzáférés szolgáltatáshoz, továbbképzéshez; ügyvédi irattár; felelősségbiztosítás a jelenleginél 3-4-szer magasabb fedezettséggel; mindezek beszerzését, elérhetőségét, támogató, hívható minőségbiztosítási szolgáltatások a kamarától vagy általa akkreditált más szolgáltatóktól.

A változó körülmények okán mindenképpen indokoltnak tűnik az ügyvédi működés minimumfeltételeinek átgondolása, és az ügyvédi önkormányzatok által a helyi adottságoknak is megfelelő újraszabályozása.

3. ÖSSZEZGÉS

A rendszerváltást követően az Európai Unióhoz történő csatlakozás időpontjáig kialakult Magyarországon a jogállami követelményeknek megfelelő ügyvédi hivatásrend. A magyar ügyvédfelfogás a kontinentális német ügyvédképhez közelít, szoros igazságszolgáltatási kötődéssel és közjogi beágyazottsággal. Az Európai Unióhoz történt csatlakozással az ügyvédségre vonatkozó jogalkotás kikerült a magyar jogalkotó kizárólagos hatásköréből. A 2008-tól kezdődő gazdasági válság a magyar ügyvédséget is hátrányosan érintette, melynek hatásai az információtechnikai forradalom, illetve a fokozódó globalizáció hatásaival együttesen jelentkeztek. Az új kihívásokra adandó válaszokhoz az ügyvédségnek is új szerepfelfogásra van szüksége, amelynek középpontjában az ügyfelek igényeihez való állandó alkalmazkodással összefüggésben a rendszeres és intézményes szakmai továbbképzésnek kell állnia.

Az ügyvédekre vonatkozó jogalkotás egyik jövőbeli feladata az ügyvédség alkotmányos helyzetének megfelelő minőségű törvényi szabályozás létrehozása, melyet az ügyvédi intézménynek a jogállamban betöltött funkciójával összefüggő állami intézményvédelmi kötelezettség [Alaptörvény I. cikk (1) bekezdés], valamint a jogbiztonság követelménye [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés] egyaránt alátámaszt. *De lege ferenda* szükségesnek látszik az ügyvédi intézmény és az ügyvéd fogalmi meghatározása, illetve az ügyvédi jogok és kötelezettségek összefüggő rendszerben való kodifikálása.

Az ügyvédi intézmény fenntartását érintő intézményvédelmi kötelezettségből fakadóan az ennek fedezetét jelentő ügyvédi munkadíjak minimális mértékére vonatkozóan jogi szabályozás lehetőségének megvizsgálás szükséges, az ügyvédi munkadíj közjogi funkciójára is tekintettel, illetve az ügyvédi függetlenséget súlyosan sértő tiszta sikerdíjas megállapodások főszabálykénti semmisségének szabályozásával egyidejűleg.

Az új kihívásokkal kapcsolatos megújuló ügyvédi szerepfelfogás törvényi támogatásaként szükséges az ügyvédek folyamatos szakmai továbbképzésének intézményes keretet és státuszalkotó hatást adni, továbbá érdemes átgondolni az ügyvédi önkormányzatok ezzel kapcsolatos szabályozási teendőit is.